

Theravada Buddhism: Gender's Right and Ordination in Thai Society

Phrapalad Raphin Buddhiso, Ph.D.

Anuruk Sakaew

Abstract

The purpose of this article was to study the gender's right and ordination in Thai society according to Theravada Buddhism. Documentary research using interview and phenomena observing were used for data collection and was compiled as an academic article. The study indicated that knowing and studying Buddhism have endowed with no age and gender as shown in the Tripitaka. The Lord Buddha replied to Phra Ananda that "female can be achieved in this religion." In Thai society, the issue of ordination among women and gender's right, it is a matter of debate both in the broader sense of the disciplines and the tradition that has never been accepted. It is also a development that is required in diversity and sexuality overall the male gender' rights to be ordained as monks. They might be rejected in principle, but it is seen in wide pictures in practice. There will be a review of each sexual offense. The groups of women who want to be ordained are not recognized by Theravada Buddhist principles, but in the individuality of the ordination of women, ordination from Sri Lanka, has improved with increasing numbers. The issue of gender's right and ordaining in Thai society is still a matter of debate.

Keywords: Gender's right, Ordination in Thai society, Buddhism

พระพุทธศาสนาเถรวาท: สิทธิทางเพศกับการบวชในสังคมไทย

พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ดร.

อานรรักษ์ สาก้าว

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสิทธิทางเพศกับการบวชในสังคมไทยตามคติพระพุทธศาสนาเถรวาท ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ และการสังเกตปรากฏการณ์ร่วมในสังคมไทย เรียบเรียงเป็นบทความทางวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า การรู้ธรรมและศึกษาพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนารับรองโดยไม่จำกัดด้วย เพศ ดังปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าตรัสตอบพระอานนทที่ว่า “สตรีเพศสามารถบรรลุธรรมในศาสนานี้ได้” ส่วนในสังคมไทยประเด็นเรื่องการบวชต่อกลุ่มสตรีเพศ และกลุ่มหลากหลายทางเพศ ยังเป็นประเด็นถกเถียงกันทั้งในวงกว้างทั้งเรื่องหลักธรรมวินัย ธรรมเนียมที่ไม่เคยมี และการยอมรับ รวมทั้งยังเป็นพัฒนาการร่วมที่ต้องต่อสู้เรียกร้อง ในความหลากหลาย

และสิทธิทางเพศ โดยรวมสิทธิทางเพศของกลุ่มชายเพศวิถีที่จะบวชเป็นพระภิกษุ ซึ่งในหลักการอาจมีการปฏิเสศแต่ในแนวปฏิบัติก็ยังคงปรากฏให้เห็นในภาพกว้าง จะมีการทวนสอบเมื่อมีการกระทำผิดทางเพศในแต่ละครั้ง ๆ เท่านั้น ส่วนกลุ่มสตรีกับการที่จะบวชเป็นภิกษุณียังไม่ได้รับการยอมรับด้วยแนวคิดตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท แต่ในความเป็นปัจเจกต่อการบวชของกลุ่มสตรีเพศที่ไปบวชในแบบภิกษุณีจากศรีลังกาก็มีพัฒนาการว่าด้วยจำนวนที่เพิ่มขึ้น โดยภาพรวมประเด็นเรื่องสิทธิทางเพศกับการบวชในสังคมไทยยังคงเป็นประเด็นต้องถกเถียงหาทางออกร่วมกันอยู่ต่อไป

คำสำคัญ: สิทธิทางเพศ, การบวชในสังคมไทย, พระพุทธศาสนา

1.แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นเพศในพระพุทธศาสนา

ความเป็นเพศ หรือแนวคิดเกี่ยวกับเพศเป็นประเด็นถกเถียงกันในทุกวงสังคม ในองค์กรความเป็นเพศเพศหญิง เพศชาย รวมทั้งเพศทางเลือก กลายเป็นประเด็นเกี่ยวกับการบริหารองค์กรในทางพระพุทธศาสนา มีงานวิจัยออกมายืนยันรองรับเกี่ยวกับความเป็นเพศจำนวนมากเพศหญิง เพศชาย หรือเพศทางเลือกอันไหนคนไหนทำงานได้ดีกว่ากันเกิดขึ้นแล้วมาแล้วทั่วโลก ความเป็นเพศ เป็นปัญหาในทุกสังคมในโลกนี้ ทั้งการเมือง ศาสนา สังคม และวัฒนธรรม มีนักการเมืองในบางประเทศมีการสำรวจว่าสัดส่วนของความเป็นเพศมีอยู่ที่เปอร์เซ็นต์ในโลกนี้ หรืออย่างสหรัฐอเมริกาประเทศที่ได้ชื่อว่าเสรีสุดในรัฐสมัยใหม่แบบปัจจุบัน แต่ความเป็นสตรีเพศกับการเป็นผู้บริหารสูงสุด หรือเป็นผู้นำ กลับยังไม่สามารถกระทำหรือฟันฝ่าไป

ความเป็นเพศทั้งสตรีเพศ และบุรุษเพศเป็นประเด็นพูดถึงในวงกว้าง ข้อมูลได้แสดงให้เห็นอัตราของผู้บริหารหญิงที่ยังคงมีน้อยกว่าผู้ชาย จำนวนประชากรโลก ณ ปี 2554 เท่ากับ 6,974 ล้านคน เป็นชายประมาณ 3,517.3 ล้านคน และหญิงประมาณ 3,456.8 ล้านคน ในปีเดียวกัน จากการศึกษาขององค์กรที่ปรึกษาระดับนานาชาติหลายแห่ง พบว่า ผู้บริหารหญิงระดับกลางทั่วโลกเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลง ในปี 2554 มีสัดส่วนอยู่ที่ 20% เท่านั้น ลดลงกว่าปีที่ผ่านมาประมาณ 4% กลุ่มที่ปรึกษาองค์กร มาแชล โกลด์สมิท กรุ๊ป ใช้เวลากว่าห้าปี ในการศึกษาด้านความสามารถเชิงสมรรถนะของผู้นำสากล คือสมรรถนะที่ไม่ว่าจะไปนั่งบริหารอยู่ที่ประเทศใดก็ตามมักมีความสำเร็จ (Transglobal Leadership Competency) สมรรถนะนี้ศึกษารวมถึงคุณลักษณะทั้งในด้านทักษะ ความรู้ และพฤติกรรมของบุคคล และได้เผยแพร่ข้อมูลที่น่าสนใจในปี 2555 ว่า 1 ใน 3 ของผู้ที่ตอบแบบสำรวจเป็นผู้หญิง และได้พบว่า คำตอบของทั้งหญิง และชาย แสดงถึงสมรรถนะในด้าน Transglobal Leadership เท่าๆ กัน โดยผู้หญิงมีข้อแตกต่างบางประการดังนี้

ความเป็นเพศเคยเป็นประเด็นในทางพระพุทธศาสนา ก็ก่อให้เกิดแนวคิดขับเคลื่อนดังกรณีครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าให้สตรีบวช ไม่ให้บวช การที่พระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้าว่าบุรุษเท่านั้นหรือที่จะบรรลุธรรมในศาสนาของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าให้แนวคิดในเรื่อง “เพศ” ไม่ได้เป็นปัญหาสำหรับการบวชและการบรรลุธรรม รวมไปถึงอายุ วย ไม่ได้เป็นเงื่อนไขต่อการบรรลุธรรมด้วยเช่นกัน ความเป็นเพศจริง ๆ แล้วนัยหนึ่งเป็นเงื่อนไข อีกนัยหนึ่งสะท้อนการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ และตั้งศักยภาพบางอย่างมาใช้ใน

ทางการบริหาร ดังกรณีครั้งพุทธกาลเกิดเหตุการณ์ภิกษุณีท้อง จึงมีการนำความเป็นเพศ โดยเชิญผู้เกี่ยวข้องตั้งกรณีของนางวิสาขา ที่เป็นเพศหญิง มาช่วยวินิจฉัยต่อการท้องก่อนหลังของนางภิกษุณี

แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นเพศในพระพุทธศาสนา ปรากฏหลักฐานว่าพระพุทธเจ้ายอมรับว่าสตรีมีศักยภาพที่จะบรรลุธรรมได้เท่าเทียมกับผู้ชาย มีพระดำรัสตอนหนึ่งความว่า “...ทางนั้นชื่อว่าทางสายกลาง ทิศนั้นชื่อว่าทิศที่ไม่มีภัย ยานนี้มีแก่ผู้ใด จะเป็นสตรีหรือบุรุษก็ตามผู้นั้นไปใกล้นิพพานด้วยยานนี้แล...” (ส.ส. 15/46/60) เหตุนี้จึงอนุญาตให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา “...มาตุคามออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้ สามารถทำให้แจ้งโสดาปัตติผล สกิทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตผล..” (วิ.จ. 7/402/314) นอกจากนี้ยังมีข้อความที่เกี่ยวข้องถึงสตรีและปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ว่า “...ใช้ว่าบุรุษจะเป็นบัณฑิตในทุกสถาน แม้สตรีผู้มีปัญญาดีก็เป็นบัณฑิตในสถานที่นั้น ๆ ได้เช่นกัน...” (ขุ.อป.33/31/459-460) รวมทั้งในงานของ Veranuch Promjuk. (2553,2010) ¹ ในเรื่อง “บทบาทสตรีในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล-Women in Buddhism of Buddha 's era” หรือในงานของ Phramaha Kamol Thavaro Mungkhummee (2543) ² ในงานวิจัยเรื่อง “สถานภาพสตรีในพระพุทธศาสนา รวมทั้ง Assist.Prof.Dr.Montri Sirarajananan (2556)³ ในงานเรื่อง “สตรีในพระพุทธศาสนา”หรือในงานของ บทความเรื่อง Women’s Power and Theravada Buddhism: A Paradox from Xieng Khouang เขียนโดย ลีดอม (H. Leedom Lefferts)⁴ ทั้งในงานของ Barbara Andaya ⁵ เรื่อง Localizing the Universal: Women, Motherhood and the Appeal of Early Theravada Buddhism บทความเรื่อง ของ Chatsumarn Kabilsingh (1999, p.24)⁶ Buddhist Texts from a Feminist Perspective โดยงานส่วนใหญ่สะท้อนคิดถึงบทบาทของสตรี หรือสิทธิสตรีตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา (1) อันสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของสตรีกับการรับรองว่าสามารถบรรลุธรรมได้ในพระพุทธศาสนา (2) การยกกรณีตัวอย่างของผู้หญิงกับการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา และที่สำคัญในงานเหล่านี้สะท้อนว่าสตรีมีบทบาทในพระพุทธศาสนา และมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบุรุษในการทำงาน หรือเผยแพร่พระพุทธศาสนา เมื่อในเรื่องความเป็นปัจเจก สะท้อนให้เห็นว่าสตรีมีบทบาทในพระพุทธศาสนาใน

¹Veranuch Promjuk. (2553,2010) . Women in Buddhism of Buddha 's era-บทบาทสตรีในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล. Academic Seminar “Senate : Right of Thai’s Women in Present World-วุฒิสภา : สิทธิสตรีไทยในโลกปัจจุบัน”, 21 September 2010/2553 Grand Miracle Hotel Viphavadee Road , Bangkok.

²Phramaha Kamol Thavaro Mungkhummee. (2543). Status of Wemen in Buddhism. Thesis of Master Degree (Buddhist Studies). Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

³Montree Sirarajananan. (2556). Wemen in Buddhism. Bangkok : Thammasart University Press.

⁴ Leedom Lefferts (1999) Women’s Power and Theravada Buddhism: A Paradox from Xieng Khouang. (An article in Grant Evens’s book, Laos: Culture and Society). Chiangmai. Silkworm Book.

⁵ Barbara Watson Andaya (2002) Localizing the Universal: Women, Motherhood and the Appeal of Early Theravada Buddhism. Journal of Southeast Asian Studies. Vol.33 (Febr.2002)

⁶ Chatsumarn Kabilsingh (1991) Buddhist Texts from a Feminist Perspective (An article in her book, Thai Women in Buddhism) The United States of America. Parallax Press

อดีต รวมไปถึงมีศักยภาพในการบรรลุธรรมในทางพระพุทธศาสนาทั้งจะสามารถทำงานเพื่อศึกษาธรรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างสำคัญยิ่งด้วยเช่นกัน

สตรีนัยหนึ่งเป็นเงื่อนไขตามเกณฑ์ที่กำหนดของพระธรรมวินัย แต่ในเวลาเดียวกันกับความเป็นเพศสตรีก็มีบทบาทและมีความสำคัญในการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาและการพัฒนาตนตามหลักธรรมได้ด้วยเช่นกัน

ดั่งกรณีในพระพุทธศาสนามีกลุ่มสตรีจำนวนมากบวช และทำงานเพื่อการพัฒนาส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ดังปรากฏในงานของ Prakrong Singhanathnilituk (1973)⁷ ในงานวิจัยเรื่อง “Role of Mea Chee Thai for Social Development - บทบาทของแม่ชีไทยในการพัฒนาสังคม” หรือในงานของโทโมมิ (Tomomi Ito)⁸ บทความเรื่อง Dhammamata: Buddhadasa Bhikkhu’s Notion of Motherhood in Buddhist Women Practitioners เขียนโดย ที่สะท้อนคิดผ่านงานของหลวงพ่อกุศล ที่ผู้เขียนตีความว่า ความเป็นเพศสตรีมีส่วนสำคัญต่อการเผยแผ่และรักษาพระพุทธศาสนาด้วย ดังปรากฏให้มีจัดตั้งอาศรม ธรรมมาตาของหลวงพ่อกุศล เป็นต้น ดังนั้นเราจึงเห็นความเป็นพระพุทธศาสนาผ่านสตรี กับบทบาทการบริหารกิจการพระพุทธศาสนา ดั่งกรณีแม่ชีคันฉิม เสถียรสุต กับสำนักปฏิบัติธรรมเสถียรธรรมสถาน กทม. แม่ชีบังกช สิทธิผล **สำนักปฏิบัติธรรมแดนมหามงคล** จ.กาญจนบุรี รวมไปถึงสตรีอย่างฉัตรสมุท กบิลสิงห์ หรือ ภิกษุณีธัมมนันทา แห่งวัตรทรงธรรมกัลยาณี จ.นครปฐม ภิกษุณีนันทยาณี (อดีตแม่ชีรุ่งเดือน สุวรรณ) สำนักปฏิบัติธรรมสุทธจิตต์ (นิโรธาราม ๒) จ.เชียงใหม่ เป็นต้น ในบทบาทของสตรีกับความเป็นนักบวช หรือทำงานเกี่ยวกับเป็นพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เพศสตรีกับสถานะนักบวชได้รับการยอมรับในวงกว้างมากขึ้นในสังคมไทยและนานาชาติ ในส่วนนักบวชจากคนข้ามเพศ “พระกะเทย” แม้ในทางพระธรรมวินัย ไม่ได้อนุญาตยอมรับ “รู้ห้ามบวช บวชแล้วก็ให้สึก” ดังปรากฏหลักฐานที่ว่า **“ภิกษุทั้งหลาย อนุปลัมบันผู้เป็นบัณฑิตเจ้า ไม่พึงให้อุปสมบท ที่อุปสมบทแล้ว พึงให้สึกเสีย”** (วิ.ม. [ไทย] 4/109/173-174) ⁹ แต่ในความเป็นจริงกับปรากฏมีบวชจำนวนมากและได้รับการยอมรับ จะมีประเด็นความขัดกันเกิดขึ้นตามแต่ในช่วงเวลา ดังปรากฏในงานของ Phramaha Suksai Navunrum (2551)¹⁰ ในเรื่อง A critical study of "Pandaka" among some groups of current Thai Buddhist monks-การศึกษาวิเคราะห์เรื่อง "บัณฑิตเจ้า" ในกลุ่มพระภิกษุ

⁷ Prakrong Singhanathnilituk. (2516,1973). Role of Mea Chee Thai for Social Development- บทบาทของแม่ชีไทยในการพัฒนาสังคม, Thesis of Master of Arts, (Social Development). Graduate School : Thammasart University. P. 1.

⁸ Tomomi Ito (2007) Dhammamata: Buddhadasa Bhikkhu’s Notion of Motherhood in Buddhist Women Practitioners. Journal of Southeast Asian Studies, Vol.38 No.3 (Oct.2007)

⁹ TIPITAKA,MCU [Thai] Vol 4/Topic 109/Page 173-1740

¹⁰ Phramaha Suksai Navunrum (2551): A critical study of "Pandaka" among some groups of current Thai Buddhist monks-การศึกษาวิเคราะห์เรื่อง "บัณฑิตเจ้า" ในกลุ่มพระภิกษุสามเณรไทยในปัจจุบัน . Thesis of Master of Arts , Faculty of Arts : Dhammasart University.

สามเณรไทยในปัจจุบัน ในงาน Phra Raphin Buddhiso¹¹ (2012) “Transgender in Theravada Buddhism : a case study of ordination in Thai societies-บัณเฑาะก์ในคัมภีร์เถรวาท : กรณีศึกษาปัญหาการบวชในสังคมไทย” สะท้อนปัญหาเกี่ยวกับการบวชในสังคมไทย หรือในงาน Phramaha Somjet Samajaree (Luangkan)¹² เรื่อง “The Queer Achieves the Dhamma in Theravada Buddhism-บัณเฑาะก์กับการบรรลุธรรมขั้นสูงในพุทธศาสนาเถรวาท” แต่ก็มีไม่น้อยที่ผู้บวชที่เป็นเพศสในแบบแฝงถูก การสนับสนุนและได้รับการยอมรับ แต่ประเด็นของชายเพศสกะเทย ยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันในวงกว้างถึง การยอมรับและโต้แย้งกันอยู่ในสังคมไทย

ดังนั้นความเป็นเพศ ที่ยกมาเพื่อสะท้อนว่าความเป็นเพศที่ปรากฏในพระพุทศาสนา และในปัจจุบัน ไม่ได้เป็นเงื่อนไขของการเป็นนักบริหาร รวมทั้งในการบริหารแบบสมัยใหม่ที่สตรีได้เข้าไปมีบทบาทมากขึ้นทั้ง ในแวดวงการเมือง การศาสนาและสังคม และเศรษฐกิจ หากสะท้อนคิดในเชิงการบริหารพระพุทศาสนา หรือสังคมสมัยปัจจุบัน ไม่ได้ส่งเสริมให้ความเป็นเพศเป็นเงื่อนไขในการบริหารจัดการ เราจึงเห็นกลุ่มคนที่มี ความเป็นเพศ หรือคนที่มีความหลากหลายทางเพศในแวดวงสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ดังนั้นความเป็นเพศตาม แนวคิดทางพระพุทศาสนา เป็นสิ่งที่ได้รับการรับรองว่าเขาเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นบุคคลจะเป็นเพศใด สถานะใด หรืออาชีพ ๆ ใดก็ก็สามารถพัฒนาศักยภาพและความสามารถได้

Picture 1 Narin Klung and His Duagther who Ordination to Samaneree in Thailand, Untill police cathch and put in prison (Picture : Online, 12 August 2018)

2.พัฒนาการของสตรีเพศกับการบวชในประเทศไทย

พัฒนาของสตรีกับการบวชในสังคมไทย ปรากฏหลักฐานการบวชในประเทศไทย (1) การบวชเป็นแม่ชี นับเป็นพัฒนาการร่วมกับประวัติศาสตร์ของไทย ดังปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุของซิมง เดอ ลา ลูแบร์

¹¹Phra Raphin Buddhiso. (2012). *Transgender in Theravada Buddhism : a case study of ordination in Thai societies-บัณเฑาะก์ในคัมภีร์เถรวาท : กรณีศึกษาปัญหาการบวชในสังคมไทย*. Thesis of Philosophy of Doctor in Buddhism, Mahachulalongkornvijalaya University.

¹²Phramaha Somjet Samajaree (Luangkan). (2016). *The Queer Achieves the Dhamma in Theravada Buddhism-บัณเฑาะก์กับการบรรลุธรรมขั้นสูงในพุทธศาสนาเถรวาท*. *MBU Education Journal : Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*. 4 (2), (Junly – December 2016) : 151-165.

(Simon de La Loubère, 1642 –1729) ราชทูตของฝรั่งเศสในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (King Narai, 26 October 1656 – 11 July 1688) กล่าวไว้ว่า "ถึงแม้สยามจะมีนางชีคือสตรีที่ปฏิบัติตามพระวินัยสิกขาบท (ศีล) เป็นส่วนใหญ่ บางพวกไม่มีสำนักของตนต้องอาศัยในวัดของพระภิกษุชั้นนั้น ชาวสยามเชื่อว่าอายุขัยวัยล่วงชราเหล่านั้น (ด้วยปรากฏว่าไม่มีนางชีสาว ๆ เลย) นั้นแลเป็นเครื่องประกันเพียงพอของการสำรวมอินทรีย์อันบริสุทธิ์" และในจดหมายเหตุของเองเงิลแบร์ท เคมพ์เฟอร์ (Engelbert Kaempfer, 1651 – 1716) แพทย์ชาวเยอรมันที่อยู่ช่วงต้นรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา (King Phetracha, 1688–1703) ได้อธิบายไว้ว่า "สตรีชาวสยามรักเสรีภาพมากเกินไปกว่าที่จะยอมมอบตนให้อยู่ในสำนักนางชีของเรา นางจะไปบำเพ็ญเพียรก็ต่อเมื่อล่วงเข้าวัยชรา ที่เปื้อนโลกีย์วิสัยแล้วเท่านั้น และน้อยรายที่จะลาออกจากสำนักมา ประการหนึ่งโดยที่นางต้องติดตามพระสงฆ์องค์เจ้าเสมอ จึงได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในสตรีที่จะบวชเป็นชีก็ต่อเมื่ออายุล่วง 50 ปีไปแล้วเท่านั้น เพื่อป้องกันข้อครหา นางต้องโกนศีรษะ โกนคิ้ว เหมือนอย่างภิกษุ และนุ่งขาวห่มขาว สีสาวนั้นเป็นสีสุภาพของชนชาวสยาม ใช้ในโอกาสไว้ทุกข์และคราวมีพิธีงานสำคัญ พวกนางมิได้อยู่ในคณะอาราม นางจากครอบครัวมาอยู่รวมกันหมู่ละ 3-4 คนในที่ใกล้วัด ได้ถือกำหนดวินัยข้อปฏิบัติเอาตามภิกษุที่สวดมนต์ทำวัตรและเจริญภาวนานาน ๆ ในโบสถ์ หน้าที่ส่วนใหญ่ของนางคือปรนนิบัติพระสงฆ์ การจัดจ้กัณฑ์ถวาย และช่วยเหลือในกิจการอื่น ๆ ด้วยการอวยทานอยู่เนืองนิจ" หลักฐานของแม่ชีปรากฏอย่างนั้นแต่ในเวลาเดียวกันพัฒนาการของแม่ชีก่ออยู่กับประเทศไทยมาจนกระทั่งปัจจุบัน (2) บวชสามเณรีครั้งแรกในประเทศไทย เกิดจากการที่ นรินทร์ ภาษิต (กลิ่ง) ได้จัดตั้ง 'พุทธบริษัทสมาคม' เป็นองค์กรพุทธองค์กรแรกๆ ดำเนินงานโดยคฤหัสถ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแผ่พุทธธรรม ปฏิรูปพุทธศาสนา ปราศจากความมงายให้เข้าถึงแก่น มีการออกวารสารธรรมะ 2 เล่มคือ สารธรรม และโลกกับธรรม และได้ให้ลูกสาวสองคน "สาละ-จงดี้" บวชเป็นสามเณรี ในช่วง พ.ศ.2471 แม้ภายหลังจะเป็นประเด็นถูกจับและเป็นที่มาของประกาศของสมเด็จพระสังฆราชเรื่องห้ามบวชภิกษุณี และสามเณรีในประเทศไทย และประกาศนั้นก็ถูกใช้จนกระทั่งปัจจุบัน แต่อีกนัยหนึ่งก็นับเป็นพัฒนาการของสตรีกับการบวชในสังคมไทยและส่งผลเป็นต้นแบบในสมัยต่อมาด้วยเช่นกัน (3) บวชมหายาน ดังกรณีปรากฏข้อมูลของ Voramai Kabilsingh ผู้เป็นแม่ของฉัตรสุมาล กบิลสิงห์ (Dhammananda Bhikkhuni) ที่บวชเป็นภิกษุณีในแบบมหายาน และตั้งวัตรทรงธรรมกัลยาณี (Songdhammakalyani Monastery) จ.นครปฐม ที่นับเป็นปรากฏการณ์ร่วมของสังคมไทยแม้จะไม่เติบโตขยายตัวในวงกว้างแต่ก็นับได้ถึงความเป็นสตรีเพศกับการบวชในสังคมไทยและส่งต่อไปสู่รุ่นของการบวชภิกษุณีแบบเถรวาทในช่วงสมัยต่อมา (4) บวชภิกษุณีตามแบบศรีลังกา ของ Dhammananda Bhikkhuni ที่ศึกษาวิจัยในฐานะอาจารย์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนำพาตนเองไปบวชเป็นภิกษุณีในลำดับต่อมา ดังปรากฏในงานของ Montri Suebduang ในเรื่อง "Women in Theravad Buddhism in Thailand (2010)¹³ ที่สะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดของนักสตรีนิยมในสังคมไทยเห็นว่า เพราะการขาดสถาบันภิกษุณีสงฆ์จึงทำให้เกิดปัญหาการขาดผู้นำทางจิตวิญญาณ ไม่มีต้นแบบของผู้หญิงอันเป็นที่เคารพทางศาสนานำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ไม่ว่า

¹³Montri Suebduang, (2010). Women in Theravad Buddhism in Thailand-ผู้หญิงกับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย. *Journal of Liberal Arts*, Dhammasat University. 10 (1) : January-June 2010 : 211-243.

จะเป็นปัญหาผู้หญิงขาดที่พึ่งในยามที่ถูกระทำรุนแรงในครอบครัว ไม่มีสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้หญิง รวมถึงหลักสูตรการสอนที่เกี่ยวกับผู้หญิงมีผู้สอนเป็นพระภิกษุเพียงด้านเดียว เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้ กลุ่มสตรีนิยมจึงเสนอว่าควรที่สังคมไทยจะยอมให้มีการบวชภิกษุณีขึ้นมา แต่เรื่องการบวชภิกษุณีในสังคมไทยนั้นถูกคัดค้านจากนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย เพราะยังติดขัดในเรื่องไม่มีวัตตินิ ที่จะเป็นผู้บวชให้ในฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ก่อน ตามหลักพระวินัยในนิกายเถรวาท ถ้าจะบวชภิกษุณีในยุคนี้ ก็ต้องยอมผิควินัย จึงยังไม่มีใครกล้าที่จะออกมานุญาตให้บวชได้ แต่อีกนัยหนึ่งกลุ่มภิกษุณีจากศรีลังกาที่นำโดยฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ก็ริเริ่มนำ และทำจนกระทั่งมีผลให้จำนวนภิกษุณีสงฆ์ในแบบศรีลังกามีจำนวนเพิ่มขึ้นมากดังปรากฏในปัจจุบัน (5) พัฒนาการและแนวทางการต่อสู้ Pairin Katipommarat (2012)¹⁴ ในงานวิจัยเรื่อง “Understanding the Buddha’s Prophecy regarding “Brahmacarya will not last long” and the Problem of Bhikkhuni Ordination in Thai Society” ในเบื้องต้นบทความได้แสดงให้เห็นลักษณะและข้อบกพร่องของการนำพุทธทำนายเรื่อง “พรหมจรรย์ไม่ตั้งอยู่นาน” ซึ่งเป็นข้อความที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก มาใช้เป็นข้ออ้างหนึ่งในการถกเถียงปัญหาการบวชภิกษุณีในสังคมไทย ของทั้งฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการบวชภิกษุณีซึ่งเชื่อว่าพุทธทำนายนี้เป็นพุทธพจน์แท้ และฝ่ายที่เห็นด้วยกับการบวชภิกษุณีที่พยายามปฏิเสธว่าพุทธทำนายนี้ไม่ใช่พุทธพจน์แท้ ต่อจากนั้นผู้เขียนจะได้เสนอแนวทางการเข้าใจพุทธทำนายดังกล่าวนี้เสียใหม่ ภายใต้การเข้าใจอย่างใหม่นี้ พุทธทำนายจะดำรงอยู่ในฐานะคำเตือน ดังนั้น ถึงแม้ยอมรับว่าข้อความพุทธทำนายนี้เป็นพุทธพจน์แท้ ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการบวชภิกษุณีก็จะไม่สามารถนำพุทธทำนายนี้ไปใช้เป็นข้ออ้างเพื่อไม่ให้มีการบวชภิกษุณีได้อีกต่อไป หรือในงานของ กุลวีร์ ประภาพรพิพัฒน์ (2548)¹⁵ ในเรื่อง “การต่อสู้ของภิกษุณีสงฆ์เถรวาท:จากศรีลังกาสู่ไทย” รวมทั้งการที่ Maechee Kritsana Raksachom¹⁶ นำมาเขียนถึงในบทวิจารณ์หนังสือ เรื่อง “การต่อสู้ของภิกษุณีสงฆ์เถรวาท:จากศรีลังกาสู่ไทย” อีกครั้งหนึ่งสะท้อนคิดเกี่ยวกับบาทของสตรีกับการบวชและการต่อสู้ในประเทศไทย นัยหนึ่งเป็นการศึกษาพัฒนาการอีกนัยหนึ่งเป็นการทวนย้อนตอบทบาทที่เกิดขึ้นของสตรีกับการดำเนินชีวิตในแบบนักบวช แม้ผลจะไม่เกิดขึ้นเป็นเชิงประจักษ์เสียทีเดียวแต่ก็ได้สะท้อนให้เห็นว่าทุกอย่างขับเคลื่อนด้วยก้าวอย่างไร ?

¹⁴Pairin Katipommarat. (2012). *Understanding the Buddha’s Prophecy regarding “Brahmacarya will not last long” and the Problem of Bhikkhuni Ordination in Thai Society*- การเข้าใจพุทธทำนายเรื่อง "พรหมจรรย์ไม่ตั้งอยู่นาน" กับปัญหาการบวชภิกษุณีในสังคมไทย. *Journal of Humanity, Faculty of Humanity Krasertsart University*. 19 (2) : July-December 2012 : 46-59.

¹⁵Kulavee Praphapornpipat (2548). “Fighting of Phikhunee’Theravada From Srilanka to Thai-การต่อสู้ของภิกษุณีสงฆ์เถรวาท:จากศรีลังกาสู่ไทย”. *Journal of Buddhist Studies, Chulalongkorn University*. 12 (12), May-August 2548.

¹⁶Maechee Kritsana Raksachom, Books Reviews “Fighting of Phikhunee’Theravada From Srilanka to Thai-การต่อสู้ของภิกษุณีสงฆ์เถรวาท:จากศรีลังกาสู่ไทย”. *Journal of Graduate School Reviews*. 13 (3) September–December 2560 : 189-194.

ดังนั้นความเป็นเพศโดยเฉพาะกรณีเพศหญิงในประเทศไทย นับว่ามีพัฒนาการและการก้าว่างในแต่ ละช่วงเวลาที่เหมาะสมให้เห็นว่าอย่างไรเสียความเป็นสตรีเพศ ความเป็นเพศนักบวชทั้งแม่ชี ภิกษุณีในฝ่าย มหายาน และเถรวาทล้วนยังต้องการเวลาและการยอมรับทั้งในเชิงโครงสร้างและปัจเจกชนในเรื่องการยอมรับ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติและให้การสนับสนุนในองค์รวมอย่างที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันต่อไป

Picture 2 Thai Buddhist women who ordination , Nun (Mea Chee) and Phichhune (who Ordination from Srilanka) and now (Picture : Online, 27 August 2018)

3.สิทธิทางเพศของกลุ่มเพศวิถีอื่นในการบวช

กลุ่มกะเทยกับการบวช (1) พระสังฆราชกะเทย จากหลักฐานในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ร.2 เขียนไว้เกี่ยวกับ พระสังฆราชวัดมหาธาตุมีพฤติกรรมรักร่วมเพศกับลูกศิษย์หนุ่ม ในการสัมผัสจับต้อง ลูบ คลำอวัยวะเพศ ได้ถูกถอดจากสมณศักดิ์และเนรเทศให้ออกไปจากวัดมหาธาตุ อีกเหตุการณ์ในสังคมไทยใน อดีต (2) ประเด็นของการล้อมปราบกลุ่มกะเทยบวชในสังคมไทยในแต่ละช่วงเวลาที่เกิดขึ้นในทางสื่อมวลชน เป็นปรากฏการณ์ในองค์รวมของสังคมไทย ดังปรากฏในงานวิจัยของ Phra Raphin Buddhiso (2012) และในงานของ Phra Maha Suksai Navunrum (2551) เป็นต้น (3) เพศกะเทยกับการถูกกีดกันด้วย หลักการ แต่ก็ยังเป็นประเด็นโต้แย้งกันอยู่ก็ตาม ซึ่งในสังคมไทยกรณีของการบวชกลุ่มเพศทางเลือก ใน หลักการและเชิงสังคมยังไม่ได้รับการยอมรับ และในเวลาเดียวกันแนวคิดในพระธรรมวินัยก็ยังไม่ได้ออมรับ ดัง ปรากฏในงานอันเป็นภาพตัวแทน “It Gets Better: Transgenderism/Transsexualism and “Thai Theravada Buddhist Beliefs” in Thai Cinema- ไม่ได้ขอให้มารัก : กะเทยกับความเชื่อพุทธเถรวาทใน ภาพยนตร์ไทย” ของ Atit Pongpanit (2013 : 111-142)¹⁷ หรือยอมรับให้กับกลุ่มเพศทางเลือกชาย บวชเป็น พระภิกษุแต่อย่างไร แนวคิดในเรื่องรสนิยมทางเพศกับความชื่นชอบทางเพศยังไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยเหตุผลในเรื่องความหลากหลายทางเพศเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นก็ยังไม่ได้รับการยอมรับแต่อย่าง ใด ในเชิงสังคมเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ ดังมีงานเขียนของ Narupon Duangwises. (2016,pp.3-

¹⁷Atit Pongpanit. (2013). “It Gets Better: Transgenderism/Transsexualism and “Thai Theravada Buddhist Beliefs” in Thai Cinema- ไม่ได้ขอให้มารัก : กะเทยกับความเชื่อพุทธเถรวาทในภาพยนตร์ไทย”. Humanities Journal Vol.20, No.2 (July-December 2013) : 111-142.

25)¹⁸ เรื่อง “Sex and Masculinity in Buddhism and the Control of Sex among Monks, Novices and Pandaka” ที่เสนอแนวคิดในบทความเสริมแนวคิดนี้อีกว่า “ความเข้าใจวิถีคิดเรื่องเพศและความเป็นชายที่ต่างกันในนิกายต่างๆ ของพุทธศาสนา ซึ่งมีผลต่อการควบคุมพฤติกรรมทางเพศและเรื่อร่างความเป็นชายของภิกษุสามเณร และบัณฑิต โดยจะนำกระบวนการทัศน์เชิงวิพากษ์แบบฟูโกต์มาวิเคราะห์ให้เห็นถึงตรรกะและฐานความคิดเรื่องเพศที่สถาบันสงฆ์และราชการไทยนำไปจัดระเบียบและควบคุมเพศ กามารมณ์ และความเป็นชายของนักบวชในพุทธศาสนา ซึ่งทำให้เกิดการผลิตซ้ำมายาคติและอคติต่อพฤติกรรมชายรักชายและสภาวะข้ามเพศ” ในกระบวนการย้อนแย้งนี้หนึ่งหนึ่งเป็นการตีความและถูกกระทำซ้ำผ่านชุดความเชื่อที่มาพร้อมกับโลกทัศน์ทางศาสนา ซึ่งยังเป็นประเด็นถกเถียงกันต่อไป

ล่าสุดเกิดขึ้นว่าด้วยความที่เป็นเพศในช่วงเดือนมิถุนายน 2018 กรณีพระวิสุทธิตาสนวิเทศ (กวีศิลป์ วิสุทธิกุล) หรือเจ้าคุณปิง ที่ถูกกล่าวว่ามีภาพลับเกี่ยวความสัมพันธ์กับผู้ชายวัยหนึ่ง เป็นความผิดตามพระธรรมวินัย เป็นการกล่าวหาด้วยเพศปฏิบัติในแบบ “กะเทย” ซึ่งเป็นข้อที่ถูกกล่าวหา ดังปรากฏเป็นภาพข่าวทางสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ว่า “Police to file human trafficking charge against Chaokhun Ping”,¹⁹ และในภาพข่าวให้ข้อมูลว่า “materials showing he had sexual relationship with a male teenager” นัยยะของความเป็นเพศ และการแสดงออกทางเพศเป็นเงื่อนไข ที่ทำให้เจ้าคุณปิงถูกกล่าวหาต่อความเป็นเพศและให้สึกไปในที่สุด นัยหนึ่งความเป็นเพศรส จะถูกยอมรับในเพศสถานะ “ภิกษุ” トラบเท่าที่ยังไม่ได้กระทำความผิดต่อพระธรรมวินัยและความเป็น “กะเทย” ซ่อนทับไม่ชัดเจนและถูกยอมรับกลายเป็น ในความหมายนี้ก็คือสังคมจะไม่ยอมรับต่อการบวช トラบเท่าที่คุณไม่ได้แสดงออก หรือมีพฤติกรรมที่ผิดไปจากพระธรรมวินัย

ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับเพศชายที่มีพฤติกรรมหลากหลายต่อการบวช ในเชิงสังคมประหนึ่งยอมรับกลายเป็น トラบเท่าที่เขาเหล่านั้นยังไม่ทำผิดพระธรรมวินัย หรือเกินเลยไปกว่าสมณสาธูป ดังกรณีปรากฏในพระเจี๊ส และพระ George ที่สังคมให้การยอมรับ แต่ในกรณีของสมเด็จพระพนรัตน์ (อาจ) หรือกรณีล่าสุดเจ้าคุณปิง ที่แสดงหลักฐานเชิงประจักษ์ว่ามีพฤติกรรมความหลากหลายทางเพศ และถูกจับสึกด้วยหลักฐานว่ากระทำความผิดทางเพศอันเป็นไปตามเกณฑ์ของพระธรรมวินัย ซึ่งพิจารณาในองค์รวมความเป็นเพศยังคงคลุมเคลือตามหลักการของพระธรรมวินัย ประหนึ่งแอบ หรือกดทับไว้ ในส่วนการจัดการเชิงระบบยังไม่เกิดขึ้นแม้จะมีการตีความว่าสามารถกระทำไม่ได้หากไม่ได้ใช้เกณฑ์ตามพระธรรมวินัยด้วยการไปตั้ง “วงศ์” อื่น ที่นอกเหนือจากภิกษุวงศ์ ซึ่งเป็นเงื่อนไขต่อสิทธิทางเพศต่อกลุ่มชายหลากหลาย ในการบวชของกลุ่ม “กะเทย” ในสังคมไทย

¹⁸Narupon Duangwises. (2016). “Sex and Masculinity in Buddhism and the Control of Sex among Monks, Novices and Pandaka-เพศและความเป็นชายในพุทธศาสนา กับการควบคุมภิกษุ สามเณร และบัณฑิต”, *Journal of Social Sciences, Naresuan University*. 12 (1),3-25.

¹⁹ Thai PBS Online,Police to file human trafficking charge against Chaokhun Ping. June 06, 2018. Website : <http://englishnews.thaipbs.or.th/police-file-human-trafficking-charge-chaokhun-ping/>

Picture 3 A Thai Buddhist monk who is gay and a former cross-dresser, Venerable Tanaisawan George Chandha-dhammo Who Says, “Gay People Can Make Good Monks Too”, and Phra Jass former Miss Tiffany who become the Monk until now [Picture : Online]

4. พัฒนาการ แนวโน้มและทางออกว่าด้วยสิทธิทางเพศ (วิถี) ต่อการบวชในสังคมไทย

การเรียกร้องของนรินทร์กลิ้ง กับการบวชภิกษุณี สามเณรีเพื่อเติมเต็มพุทธบริษัท 4 ในสมัยรัชกาลที่ 6²⁰ การบวชภิกษุณีในแบบมหายาน และเถรวาทแบบศรีลังกาของ “ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์” หรือ ภิกษุณีธรรมนันทา ส่งผลให้เกิดการขยายตัวและสถิติที่เพิ่มขึ้นของชุมชนนักบวชสตรี พัฒนาการแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นเพศที่เริ่มโดยนรินทร์ กลิ้ง ได้ส่งผลเป็นการพัฒนาการที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์และยอมรับกลาย ๆ ต่อพื้นที่ของผู้หญิง หรือความเป็นเพศต่อการบวช เป็นนักบวชหรือชุมชนทางศาสนาของสตรีในประเทศไทย

ในส่วนของกลุ่มแม่ชี ถึงแม้จะไม่ได้ถูกปฏิบัติโดยตรง แต่ด้วยค่านิยมของความเป็นผู้หญิง และรูปแบบความเชื่อเกี่ยวกับการบวชของสตรีในเพศนักบวชที่เรียกแม่ชี ก็ยังเป็นไปอย่างจำกัดแม้จะมีจำนวนไม่มากนัก ด้วยเหตุผลในเรื่องค่านิยมว่าสตรีบวชจะมีลักษณะออกหัก ตกงาน หรือถูกทอดทิ้งในสังคม ทำให้ค่านิยมของความเป็นชีจึงเนื่องด้วยทัศนคติและค่านิยม แม้จะมีการจัดตั้งสถาบันแม่ชีไทย เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการของนักบวชหญิงในเพศแม่ชี ทั้งมีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาที่เรียกว่า ที่เรียกว่า “มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย” ดังปรากฏในงานที่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับทิศทางการจัดการศึกษาสำหรับแม่ชีของ วิเชียร พันธุ์เครือบุตร เรื่อง “The Educational Management Scheme of Buddhist Higher Education for Nuns : A Case Study in Mahapachabodee Theree Collage, Nakhon Ratchasima”²¹ แต่ก็ยังอยู่ในแวดวงจำกัด ซึ่งแนวคิดของการก่อตั้งเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการของสตรีเพศให้มีสิทธิทางเพศกับศาสนารวมทั้งจะเป็นพลังในการส่งเสริมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ตาม

²⁰Sukdina Chatkul Na Ayutthaya. (2535). Life,Idea,and Fight of Narin Klung,or Narin Phasit (Klung) contrary Person- ชีวิต, แนวคิด และการต่อสู้ของ "นรินทร์กลิ้ง" หรือ นรินทร์ ภาชิต คนขวางโลก. Bangkok : Matichon Press.

²¹Vichien Punkruebutr. (2013).The Educational Management Scheme of Buddhist Higher Education for Nuns : A Case Study in Mahapachabodee Theree Collage, Nakhon Ratchasima” *Journal Srinakarinwiro Research and Development*, (Major Humanities and Social Science). 5 (9), (2013) : 131-140.

ในส่วนของกลุ่มภิกษุณีหากนับพัฒนาการก็ถือว่ามีความเจริญเติบโตและขยายตัวในวงกว้าง ด้วยจำนวนสถิติของภิกษุณีที่เพิ่มขึ้นจำนวนสาขาที่ขยายตัวในวงกว้าง รวมไปถึงมีการยอมรับในเชิงสังคมมากขึ้นในพื้นที่ของศาสนาและศาสนิกกรอบชุมชนวัดในการแสดงออก เช่น การใส่บาตร การเข้าร่วมของกลุ่มชาวพุทธที่ไม่ได้จำแนกทั้งวัดของภิกษุณี และชาวพุทธ ดังปรากฏในงานของ Phrakru Kalayaniphat (2557) “A Comparative study of Status, Role and Right of Women in Buddha’s life time and the Present”²² ที่ผลการศึกษาให้ข้อมูลว่า “...สิทธิสตรีในสังคมไทยปัจจุบัน มีความเท่าเทียมกันในทางสังคม ตามมาตรา 30 ของฉบับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550...ส่วนสิทธิการบวชเป็นภิกษุณี ในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทของสังคมไทยนั้น ได้ขาดช่วงไปนานแล้ว จึงมีทัศนคติต่อการบวชของสตรีในสังคมไทยว่า สตรีเมื่ออยู่ใกล้บุรุษ (ภิกษุ) ย่อมมีเหตุไม่เหมาะสมเกิดขึ้นได้ ด้วยเหตุนี้ สตรีจึงอยู่ในฐานะเป็นอุบาสิกา เป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมพระพุทธศาสนา...” ดังนั้นแนวคิดที่สำคัญสำหรับสิทธิของสตรีต่อการบวชในสังคมไทยยังให้ความสำคัญและชี้ให้เห็นความสำคัญของความเป็นเพศในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและในภาพรวมได้ด้วยเช่นกัน

แนวโน้มของการบวชของสตรีเพศ และกลุ่มเพศวิถีอื่น ๆ ที่ใช้เพศในการแสดงออกต่อความเป็นเพศในประเทศไทย กำลังถูกขับเคลื่อนพร้อมมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง (1) การดำเนินด้วยความเชื่อและพัฒนาการที่ยังต่อเนื่องและดำเนินต่อไป หมายถึง กลุ่มศรัทธาต่อพระพุทธศาสนากรณีภิกษุณี แม่ชี ที่ยังยืนยันในเรื่องหลักการแนวปฏิบัติ หรืออุดมคติทางพระพุทธศาสนา จะต้องเป็นกรอบในการพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายเชิงอุดมคติในทางศาสนาและกลไกทางศาสนาให้เป็นเครื่องมือร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชนร่วมกัน (2) ชุมชนแห่งความเข้มแข็งว่าด้วยความเป็นเพศ มีการเสนอชุมชนแห่งความเป็นเพศภายใต้เพศภาวะแห่งความเป็นชุมชนนักบวช ที่เรียกว่าเพศสมณะ หรือเพศนักบวช รวมทั้งใช้ความเป็นเพศเพศหญิง หรือเพศภาวะในการสร้างสัญลักษณ์ทางสังคมในการยอมรับ และส่งเสริมการยอมรับให้เกิดการปฏิบัติเรียนรู้พระพุทธศาสนา ร่วมกัน ดังกรณีชุมชนแม่ชี ชุตขาวกรณีของเสถียรธรรมสถานชุมชนแห่งการปฏิบัติธรรมเพื่อการเรียนรู้พระพุทธศาสนา รวมไปถึงการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในเพศภิกษุณีกรณีของวัตรทรงธรรมกัลยาณี ที่กำลังขับเคลื่อนและดำเนินไปอยู่ในสังคมไทย (3) กรณีหลักการและการตีความเพื่อยอมรับความหลากหลาย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้เสนอและตีความประเด็นนี้ไว้ว่า “จัดตั้งชุมชนนักบวชในเพศสถานะ” ทั้งในส่วนสตรีเพศ กรณีแม่ชี และหรือภิกษุณี และชุมชนนักบวชความหลากหลายทางเพศ เพียงแต่ท่านเสนอว่าจะให้พระไทยยอมรับด้วยเกณฑ์ตามพระธรรมวินัย “เถรวาท” ย่อมเป็นไปได้ แต่กรณีจะปฏิบัติตนให้เกิดการยอมรับในเชิงสังคมภายใต้วัตรปฏิบัติของตนเองย่อมกระทำได้ กระทั่งสังคมยอมรับย่อมเป็นไปได้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้เสนอทางออกในประเด็นของการบวช โดยให้ยึดพระธรรมวินัย ไม่ได้ห้ามแต่กฎหมายเงื่อนไขในแบบตามพระธรรมวินัย แต่มีไขมาให้คณะสงฆ์มารับรองยอมรับผดเจตนาธรรมของพระธรรม

²²Phrakru Kalayaniphat. (2557,). “A Comparative study of Status, Role and Right of Women in Buddha’s life time and the Present” *Journal Graduate School Reviews, Nakonsawan Sangha Collage*. 2 (2) : 1-10.

วินัย หรือมีความพยายามเสนอให้มีการรับรองด้วยกฎหมายผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กรณีให้รับรองโดยกฎหมายภายใต้แนวคิด “คณะสงฆ์อื่น” หมายถึงภิกษุณีสงฆ์ หรือการพยายามเสนอร่าง พ.ร.บ.แม่ชี ที่มีนัยยะของการส่งเสริมยกย่องแม่ชีให้มีศักดิ์และสิทธิ์ตามกฎหมาย หรือการพยายามสร้างคำอธิบายใหม่ต่อประเด็นความเป็นเพศ ของกลุ่มหลากหลายทางเพศต่อสิทธิ์ของการบวชและพื้นที่ทางศาสนา ซึ่งยังเป็นข้อถกเถียงในความเป็นหลักการและแนวปฏิบัติที่จะพึงเกิดขึ้นในอนาคตด้วยเช่นกัน แต่ทั้งหมดเป็ฯพัฒนาการที่นัยหนึ่งให้ย้อนกลับไปหาหลักการดั้งเดิม อีกนัยหนึ่งก็พัฒนาการที่มีเป้าหมายเพื่อการยอมรับ หรือให้เกิดการยอมรับในเชิงสิทธิ์ทางสังคม กฎหมายและสิทธิ์แห่งความเป็นพลเมืองทางศาสนาที่ควรได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ที่เป็นกลไกของการพัฒนาร่วมกันและอยู่กับสภาพความเป็นจริงในเชิงศาสนาและสังคมที่จะส่งเสริมให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริงเป้าหมายเพื่อพัฒนาชุมชนทางศาสนาและชุมชนแห่งสังฆะได้อย่างแท้จริง

5.สรุป Conclusion

แนวคิดเรื่องความเป็นเพศยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่ในสังคมด้วยเหตุผลว่า หลักการอันเป็นแนวคิดดั้งเดิม ยังคงเป็นปราการต่อความเป็นเพศ ทั้งกลุ่มสตรีเพศต่อการบวชในประเทศไทย แนวคิดเรื่องความหลากหลายทางเพศกับสถานะของความเป็นภิกษุ ซึ่งในประเด็นดังกล่าวหลักการทางพระพุทธศาสนามีความชัดเจนในแนวปฏิบัติ ภาพสะท้อนเหล่านี้ยังคงเป็นปราการและการตั้งคำถามร่วมกันระหว่างสมาชิกในสังคม ที่นัยหนึ่งจะต้องหาทางออกร่วมกันต่อแนวปฏิบัติตามหลักการ และอีกนัยหนึ่งเป็นการสะท้อนกลไกการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การแสดงออกร่วมและการดำเนินการร่วมทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขจนกระทั่งกลายเป็นการอยู่ร่วมกันภายใต้การขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาที่ทำให้ส่งเสริมการปฏิบัติเพื่อการปฏิบัติ ส่งเสริมการพัฒนาพระพุทธศาสนาภายใต้การยอมรับความหลากหลาย แต่ในความเป็นจริงสิ่งเหล่านี้สะท้อนความเป็นกลไกร่วม ความเป็นเอกลักษณ์และทักษะของการใช้ชีวิตร่วมกันภายใต้เอกภาพและความแตกต่างระหว่างสมาชิกในสังคมทำให้เกิดการยอมรับและการไม่ยอมรับทั้งในส่วนหลักการและแนวปฏิบัติที่จะเกิดขึ้นระหว่างกันและกันทำให้เป็นผลผลิตร่วมทำให้เกิดการเรียนรู้ภายใต้พัฒนาการของพระพุทธศาสนาและสังคมผ่านการเป็นเพศ ความเป็นเพศทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการและทักษะทำให้เกิดการปรับตัวภายใต้ความแตกต่างหลากหลาย ที่เน้นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเน้นกระบวนการของการพัฒนาอย่างเหมาะสม และทำให้เกิดการเรียนรู้ภายใต้กลไกร่วมของการพัฒนาการทางพระพุทธศาสนาร่วมกัน

Reference

- Atit Pongpanit. (2013). “It Gets Better: Transgenderism/Transsexualism and “Thai Theravada Buddhist Beliefs” in Thai Cinema- ไม่ได้ขอให้มารัก : กะเทยกับความเชื่อพุทธเถรวาทในภาพยนตร์ไทย”. *Humanities Journal* Vol.20, No.2 (July-December 2013) : 111-142.
- Barbara Watson Andaya (2002) *Localizing the Universal: Women, Motherhood and the Appeal of Early Theravada Buddhism*. *Journal of Southeast Asian Studies*. Vol.33 (Febr.2002)
- Chatsumarn Kabilisinh (1991). *Buddhist Texts from a Feminist Perspective*. (An article in her book, Thai

- Women in Buddhism) The United States of America. Parallax Press
- Kulavee Praphapornpipat (2548). "Fighting of Phikhunee' Theravada From Srilanka to Thai-การต่อสู้ของภิกษุณีสงฆ์เถรวาท: จากศรีลังกาสู่ไทย". *Journal of Buddhist Studies*, Chulalongkorn University 12 (12), May-August 2548.
- Leedom Lefferts (1999) *Women's Power and Theravada Buddhism: A Paradox from Xieng Khouang* (An article in Grant Evens's book, *Laos: Culture and Society*). Chiangmai. Silkworm Book.
- Montree Sirarajanun. (2556,2013). "*Women in Buddhism-สตรีในพระพุทธศาสนา*". Bangkok : Thammasart University Press.
- Montri Suebduang, (2010). Women in Theravad Buddhism in Thailand-ผู้หญิงกับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย. *Journal of Liberal Arts*, Dhammasat University. 10 (1) : January-June 2010 : 211-243.
- Maechee Kritsana Raksachom, Books Reviews "Fighting of Phikhunee' Theravada From Srilanka to Thai-การต่อสู้ของภิกษุณีสงฆ์เถรวาท: จากศรีลังกาสู่ไทย". *Journal of Graduate School Reviews*. 13 (3) September-December 2560 : 189-194.
- Narupon Duangwises. (2016). "Sex and Masculinity in Buddhism and the Control of Sex among Monks, Novices and Pandaka-เพศและความเป็นชายในพุทธศาสนา กับการควบคุมภิกษุสามเณร และบัณฑะกะ", *Journal of Social Sciences, Naresuan University*. 12 (1),3-25.
- Phra Maha Kamol Thavaro Mungkhummee. (2543,2000). Status of Women in Buddhism-สถานภาพสตรีในพระพุทธศาสนา. Thesis of Master of Arts (Buddhist Studies), Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Prakrong Singhanathnitluk. (2516,1973). Role of Mea Chee Thai for Social Development- บทบาทของแม่ชีไทยในการพัฒนาสังคม, Thesis of Master of Arts, (Social Development). Graduate School : Thammasart University.
- Phramaha Suksai Navunrum (2551): A critical study of "Pandaka" among some groups of current Thai Buddhist monks-การศึกษาวิเคราะห์เรื่อง "บัณฑะกะ" ในกลุ่มพระภิกษุสามเณรไทยในปัจจุบัน . Thesis of Master of Arts , Faculty of Arts : Dhammasart University.
- Phra Raphin Buddhisar. (2012). *Transgender in Theravada Buddhism : a case study of ordination in Thai societies-บัณฑะกะในคัมภีร์เถรวาท : กรณีศึกษาปัญหาการบวชในสังคมไทย*. Thesis of Philosophy of Doctor in Buddhism, Mahachulalongkornvijayalaya University.
- Phramaha Somjet Samajaree (Luangkan). (2016). *The Queer Achieves the Dhamma in Theravada Buddhism-บัณฑะกะกับการบรรลุธรรมขั้นสูงในพุทธศาสนาเถรวาท*. *MBU Education Journal : Faculty of Education Mahamakut Buddhist University*. 4 (2), (Juny - December 2016) : 151-165.
- Pairin Katipommarat. (2012). *Understanding the Buddha's Prophecy regarding "Brahmacarya will not last long" and the Problem of Bhikkhuni Ordination in Thai Society- การเข้าใจพุทธทำนายเรื่อง "พรหมจรรย์ไม่ตั้งอยู่นาน" กับปัญหาการบวชภิกษุณีในสังคมไทย*. *Journal of Humanity*, Faculty of Humanity Krasertsart University. 19 (2) : July-Decamber 2012 : 46-59.
- Phrakru Kalayaniphat. (2557,2014). "A Comparative study of Status, Role and Right of Women in Buddha's life time and the Present" *Journal Graduate School Reviews, Nakonsawan Sangha Collage*.

2 (2) : 1-10.

Sukdina Chatkul Na Ayutthaya. (2535). Life,Idea,and Fight of Narin Klung,or Narin Phasit (Klung) contrary Person- ชีวิต, แนวคิด และการต่อสู้ของ "นรินทร์กลิ่ง" หรือ นรินทร์ ภาชิต คนขวางโลก. Bangkok : Matichon Press.

Thai PBS Online,(2018). Police to file human trafficking charge against Chaokhun Ping. Search,June 06, 2018. *Website* : <http://englishnews.thaipbs.or.th/police-file-human-trafficking-charge-chaokhun-ping/>

Tomomi Ito (2007) *Dhammamata: Buddhadasa Bhikkhu's Notion of Motherhood in Buddhist Women Practitioners*. Journal of Southeast Asian Studies, Vol.38 No.3 (Oct.2007)

TIPITAKA,MCU [Thai] Vol 1/Topic 38/Page 50.(วิ.มท. 1/38/50)

Vichien Punkruebutr. (2013) "The Educational Management Scheme of Buddhist Higher Education for Nuns : A Case Study in Mahapachabodee Theree Collage, Nakhon Ratchasima" Journal Srinakarinwirot Research and Development, (Major Humanities and Social Science). 5 (9), (2013) : 131-140.

Veranuch Promjuk. (2553,2010) . Women in Buddhism of Buddha 's era-บทบาทสตรีในพระพุทธศาสนาสมัย พุทธกาล. Academic Seminar "Senate : Right of Thai's Women in Present World-วุฒิสภา : สิทธิสตรีไทยในโลกปัจจุบัน", 21 September 2010/2553 Grand Miracle Hotel Viphavadee Road , Bangkok.

Curriculum Vitae

Phrapalad Raphin Buddhiso, Ph.D. is a lecturer from Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand. He graduated doctoral degree in Buddhist Studies from Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand. He is interested in conducting research and writing academic papers that related to Buddhist Studies, Conflict management in Buddhist way, and how to apply Buddhist principles in Social Sciences.

Contact: E-mail: raphind@yahoo.com, Tel. +66 86 771 3638

Mr. Anuruk Sakaew is a lecturer from Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Rai Campus, Thailand. He is interested in exploring ASEAN religious and culture through research guideline using area studies in ASEAN countries. He is also interested in conducting research and writing academic papers related to applied Buddhist Studies for English learning, Education, Social Sciences and Humanities.

Contact: E-mail: bombbam@hotmail.com, Tel. +66 92 310 4935